M.Phil New Course= 2018

SANSKRIT

प्रथमषाण्मासिकम्

Semester- I

पत्रसंख्या-६११

स्वशास्त्राध्ययनम्= वेदः, साहित्यम्, व्याकरणम्, दर्शनम्

पूर्णसंख्या= १०० (८० + २०)

UNIT=1:- वैदिकसाहित्यम् संख्या = २०

- **सामान्याध्ययनम्=** संहिता, ब्राह्मणम्, आरण्यकम्, उपनिषद्।
- वैदिकलौकिकसंस्कृतभाषयोः पार्थक्यम्।
- भरतीयानां वैदेशिकानां च वैदिकभाष्यकाराणां सामान्यपरिचयः।

UNIT=2:- भारतीयालङ्कारशास्त्रम् तथा आधुनिकसंस्कृतसाहित्यम् (संख्या=२०)

- **षडलङ्कारशास्त्रसम्प्रदायस्य समान्यपरिचयः=** रसः, अलङ्कारः, रीतिः, ध्वनिः, वक्रोक्तिः, औचित्यम्।
- **संस्कृतसाहित्यं प्रति एतेषां विशिष्टानाम् आधुनिककवीनाम् अवदानम्=** श्रीनिवास रथः, अभिराजराजेन्द्र मिश्रः, केशवचन्द्र दाशः, हर्षदेव माधावः, हरेकृष्ण मेहेरः, राधावल्लभ त्रिपाठी, प्रफुल्लकुमार मिश्रः।

UNIT=3:- व्याकरणम् संख्या=२०

- **त्रिमुनिव्याकरणपरम्परा=** पाणिनि-कत्यायन-पतञ्जलीनां जीवनी-कृति-समयादिसामान्यः परिचयः।

❖ भट्टोजिदीक्षितस्य जीवनी-कृति-समयादिसामान्य: परिचय: तथा सिद्धान्तकौमुद्या: वैशिष्ट्यम्।

❖ भर्तृहरे: जीवनी-कृति-समयादिसामान्य: परिचय: तथा वाक्यपदीयस्य महत्त्वम्।

❖ कृत्-तद्धित-समास-एकशेष- सनाद्यन्तधातुरूपाणां पञ्चवृत्तीनां सामान्य: परिचय:।

UNIT=4:- दार्शनिकं चिन्तनम् (संख्या=२०)

❖ **विद्यमानानां सर्वेषां पदार्थानां मूलकारणम्=** चेतनानाम् अचेतनानाञ्च।

❖ प्रकृति-पुरुष-ईश्वराणामुपरि सामान्या टिप्पनी।

❖ **प्रोक्तदर्शनेषु वर्णितसृष्टिप्रक्रिया=** १-उपनिषत्सु, २-गीतायाम्, ३- सांख्यदर्शने, ४- वेदान्तदर्शने, ५- वैशेषिकदर्शने, ६- बौद्धदर्शने, ७- शैवदर्शने ।

❖ **कार्य-कारणतत्त्वम्=** सत्कार्यवाद:, असत्कार्यवाद:, सत्कारणवाद:, असत्कारणवाद:, आरम्भवाद:, परिणामवाद:, शून्यवाद:।

प्रश्नपद्धति: =

द्वौ दीर्घोत्तरमूलकौ प्रश्नौ -१० X २ = २०

(सर्वेभ्य: एककेभ्य: एकम् एकं कृत्वा चत्वार: प्रश्ना: आगच्छेयु:। छात्रा: तु द्वौ प्रश्नौ साधयिष्यन्ति।)

संक्षिप्तोत्तरमूलका: अष्ट प्रश्ना: (प्रत्येकम् एककेभ्य: द्वित्रा: प्रश्ना: भवेयु:।) -३ X ८=२४

(सर्वेभ्य: एककेभ्य: दशाधिका: प्रश्ना: आगच्छेयु:। छात्रा: तु अष्ट प्रश्नान् साधयिष्यन्ति।)

अतिसंक्षिप्तोत्तरमूलका: अष्ट प्रश्ना: (प्रत्येकम् एककेभ्य: द्वित्रा: प्रश्ना: भवेयु:।) - २ X८=१६

(सर्वेभ्य: एककेभ्य: दशाधिका: प्रश्ना: आगच्छेयु:। छात्रा: तु अष्ट प्रश्नान् साधयिष्यन्ति।)

बहुविकल्पीया: विंशति: प्रश्ना: (चतुर्भ्य: एककेभ्य: पञ्च पञ्च प्रश्ना: भवेयु:।) -१ X२०=२०

विषयसम्पृक्तानां ग्रन्थानां सूची

- वैदिकवाङ्मयस्येतिहास:- जगदीशचन्द्र मिश्र:।
- वैदिक साहित्य एवं संस्कृति- कपिलदेव द्विवेदी।
- वैदिक साहित्य एवं संस्कृति- बलदेव उपाध्याय:।
- वैदिक साहित्य एवं संस्कृति- रमाशङ्कर त्रिपाठी।
- भाषा विज्ञान- कपिलदेव द्विवेदी।

- वेदव्याख्या की दिशाएँ- वि.वि. चौवे।
- वैदिक व्याख्या की पद्धतियाँ- राकेशकुमार मिश्रः।
- संस्कृत साहित्यर इतिहास- हरेकृष्ण शतपथि
- History of Sanskrit Poetics- P.V. Kane
- संस्कृतनिबन्धशतकम्- कपिलदेव द्विवेदी।
- काव्यप्रकाशः- आचार्य विश्वेश्वरः।
- साहित्यदर्पण- शालीग्राम शस्त्री।
- आधुनिक संस्कृत साहित्य- मैत्रेयी कुमारः।
- संस्कृत व्याकरण शास्त्र का इतिहास- युधिष्ठिर मीमांसकः।
- व्याकरण दर्पण- पुस्तक भवन, भुवनेश्वर।
- अष्टाध्यायी- सूत्रपाठः- गोपालदत्त पाण्डेयः।
- भारतीय दर्शन का परिशीलन- रमाशङ्कर त्रिपाठी।
- भारतीय दर्शन- आलोचना और परिशीलन- चन्द्रधर शर्मा।

M.PHIL NEW COURSE- 2018

SANSKRIT

गवेषणापद्धति:-१

(Research Methodology-1)

पत्रसंख्या= ६१२ **पूर्णसंख्या- १०० (८०+२०)**

Unit-1:-

(क) अनुसन्धान (Research)पदव्याख्यानम्

- ❖ समानार्थकानाम् "अनुसन्धानम्" "गवेषणम्" "संशोधनम्" "परिशोधनम", "शोध:" इत्यादीनां विवरणम्।
- ❖ अनुसन्धानस्य आवश्यकता प्रयोजनञ्च ।
- ❖ संस्कृतवाङ्मये अनुसन्धानस्य प्राचीनता उदाहरणानि च।

(ख) अनुसन्धनस्य संज्ञा, स्वरूपम्, परिसर:(सीमा) च

- ❖ आधुनिकविदुषां मतेन तथा कोशानामाधारेण प्रयोगपरिशीलनेन च "अनुसन्धानम्" इत्यस्य कानिचन निर्वचनानि।
- ❖ अनुसन्धानस्य स्वरूपम्।
- ❖ अनुसन्धानस्य सीमा परिसर: वा।

(ग) अनुसन्धनस्य प्रकारा:=

दार्शनिकम्, सर्वेक्षणात्मकम् , ऐतिहासिकम् (इतिहास:, पुराणम्, इतिवृत्तम्, लिखितजीवनवृत्तम्, कथा, आख्यायिका, कस्या: अपि घटनाया: विवरणम्), भाषाशास्त्रीयम्, शुद्धपाठनिर्णयात्मकम्,

व्याख्यात्मकम्, व्यावहारिकम्, तुलनात्मकम्, समालोचनात्मकम्, सम्पादनात्मकम्, तथ्यानुसन्धानात्मकम्।

(घ) शोधपद्धतय:= १- परम्परागता वैज्ञानिकी पद्धति:, २- सर्वेक्षणपद्धति:, ३- शास्त्रीयपद्धति:, ४- तुलनात्मकापद्धति:, ५- समस्यामूलकपद्धति:, ६- क्षेत्रीयाध्ययनपद्धति:, ७- वर्गीयाध्ययनपद्धति:।

Unit-2:-

(क) अनुसन्धानस्य सोपानानि

विषयचयनम्, विषयसीमाङ्कनम्, विषयनामनिर्धारणम्, संक्षिप्तिकानिर्माणम्, सामग्रीसङ्कलनम्, सामग्रीणां विन्यास: (क्रमेण स्थापनम्), सामग्रीविश्लेषणम्, पुन:परीक्षणम्, शोधविषयलेखनम्, लिखितविषयस्य मूल्याङ्कनम्, सिद्धान्तनिर्माणम्, शोधप्रबन्धप्रस्तुतीकरणम्, शोधसारसंक्षिप्तिकानिर्माणम्, शोधप्रबन्धप्रतिवेदनम्

(ख) विषयस्य पूर्वानुमानम् (Hypothesis)

(ग) प्रकल्पसंरचना (undertaking a project)

(घ) संक्षिप्तिकानिर्माणम् (synopsis)

Unit=3

(क) अनुसन्धानप्रबन्धविषयचयनम्

- ❖ **विषयनिर्वाचने मूलसिद्धान्ता**:= १- अभिरुचिसिद्धान्त:, २- उपयोगितासिद्धान्त:, ३- क्षेत्रसिद्धान्त:,४- विषयसूचीसिद्धान्त:, ५- अध्ययनक्षमतासिद्धान्त:, ६-तथ्यसंग्रहसिद्धान्त:, ७- योग्यनिर्देशनसिद्धान्त:
- ❖ **शीर्षकनिर्माणे अवधेया: अंशा:।**
- ❖ **समस्याया: लक्षणानि / स्वरूपम् / विशेषता**:= १- स्पष्टत्वम्, २- असन्दिग्धत्वम्, ३- अनुसन्धेयत्वम्, ४- अध्ययनयोग्यत्वम्, ५- समाधानयोग्यत्वम्

(ख) अनुसन्धातु: गुणा:= १- जिज्ञासा, २- गवेषणार्थं गृहीतविषये ज्ञानम्, ३- भाषादक्षता, ४- कार्येऽभिरुचि:, ५- कृतज्ञता, ६- वैज्ञानिकी दृष्टिभङ्गी, ७- लेखननैपुण्यम्

(ग) अनुसन्धात्रा अवधेया: अंशा:

- ❖ मार्गदर्शकेन सह सम्बन्ध:, मार्गदर्शक-अनुसन्धात्रो: उत्तरदायित्त्वम्।

- ❖ मार्गदर्शक: केवलं मार्गं दर्शयति।
- ❖ अन्येभ्य: अनुसन्धानप्रबन्धेभ्य: स्वीकृता: अंशा: - हृता: अंशा: वा (Plagiarism)

Unit=4

(क) सामग्रीसङ्कलनम् तत्स्रोतांसि च

- ❖ प्राथमिकस्रोतांसि- मूलग्रन्था:, व्याख्यानग्रन्था:, टीकाग्रन्था:, पुरातत्त्वाधार:, ताड़पत्रादिहस्तलेखा:, शिलाशासनानि, शासकीयानि अभिलेखनानि च।
- ❖ आनुषङ्गिकस्रोतांसि- साहित्येतिहास:, ग्रन्थसूची, शोधपत्रिका:, कोशा: लेखनानि च।
- ❖ आधुनिकोपकरणानि- अन्तर्जालम्, जालस्थानानि, ई-शोधपित्रका:, ई-कोशा:, ह्वाट्स्-आप्,
- ❖ विज्ञापनम् = सर्वकारपक्षत: अथवा वेसर्वकारसंस्थापक्षत: प्रकाशितम्
- ❖ संवादपत्रम्
- ❖ विषयविशेषज्ञै: सह सम्पर्क:- मौखिकस्रोतांसि व्याख्यानानि च
- ❖ क्षेत्राध्ययनम् (विषयसंवलितक्षेत्रपरिदर्शनम्)
- ❖ प्रश्नावली
- ❖ सर्वश्रेष्ठ: माध्यम: = ग्रन्थलय:

(ख) तथ्यसंग्रहपद्धति: (Noting)

प्रश्नपद्धति: =

द्वौ दीर्घोत्तरमूलकौ प्रश्नौ -१० X २ = २०

(सर्वेभ्य: एककेभ्य: एकम् एकं कृत्वा चत्वार: प्रश्ना: आगच्छेयु:। छात्रा: तु द्वौ प्रश्नौ साधयिष्यन्ति।)

संक्षिप्तोत्तरमूलका: अष्ट प्रश्ना: (प्रत्येकम् एककेभ्य: द्वित्रा: प्रश्ना: भवेयु:।) -३ X ८=२४

(सर्वेभ्य: एककेभ्य: दशाधिका: प्रश्ना: आगच्छेयु:। छात्रा: तु अष्ट प्रश्नान् साधयिष्यन्ति।)

अतिसंक्षिप्तोत्तरमूलका: अष्ट प्रश्ना: (प्रत्येकम् एककेभ्य: द्वित्रा: प्रश्ना: भवेयु:।) - २ X८=१६

(सर्वेभ्य: एककेभ्य: दशाधिका: प्रश्ना: आगच्छेयु:। छात्रा: तु अष्ट प्रश्नान् साधयिष्यन्ति।)

बहुविकल्पीया: विंशति: प्रश्ना: (चतुर्भ्य: एककेभ्य: पञ्च पञ्च प्रश्ना: भवेयु:।) -१ X२०=२०

गवेषणापद्धतिः- २

(Research Methodology=2)

पत्रसंख्या- ६१३ **पूर्णसंख्या- १०० (८०+ २०)**

Unit-1:- **शोधप्रबन्धनिर्माणस्य प्रविधिः**

(क) शोधप्रबन्धनिर्माणम्

- **शोधप्रबन्धस्य पूर्वभागः=** १- शीर्षकपृष्ठम्, २- विश्वविद्यालयानुमोदनपत्रम्, ३- मार्गनिर्देशकस्य स्वीकृतिपत्रम्, ४- गवेषकेन कृतज्ञताज्ञापनपत्रम्, ५- उत्सर्गपत्रम्, ६- भूमिका, ७- विषयसूची, ८- सारणीनां प्रतिकृतीनाञ्च सूची, ९- सांङ्केतिकशब्दसूची।
- **मुख्यप्रतिपाद्यविषयभागः=** १- उपक्रमः, २- अध्यायाः / परिच्छेदाः, ३- उद्धृतिः / निर्देशिका, ४- उपसंहारः।
- **सूचनात्मकपरिशिष्टभागः=** शोधप्रबन्धस्य उपयोगः, उद्देश्यम्, सम्भावितगवेषणां प्रति सूचना । वैविध्यम्- ग्रन्थसूची (Bibliography), श्लोकसूची, श्लोकपादसूची, पारिभाषिकशब्दसूची, अनुक्रमणिका (Index)

(ख) शोधप्रबन्धलेखनेऽनुसर्त्तव्याः नियमाः= शोधप्रबन्धस्य भाषा, ग्रन्थसूचीनिर्माणक्रमः, तथ्यविन्यासः, पादटीकाटीप्पणीनियमाः, उपविभागः, पृष्ठाङ्कः, चित्राणां सारणीनां च क्रमः, संक्षेपीकरणम्, दोशसंशोधनम् ।

Unit- 2:- **भाषान्तरीकरणम्** (Art of Translation)

- स्वरूपम्, उद्देश्यम्, लाभः।
- अनुवादकस्य कर्त्तव्यम्।
- लिप्यन्तरिकरणे वर्णसङ्केतविधिः (Transliteration)
- अनुवादस्य प्रकारभेदाः= आक्षरिकानुवादः, भावानुवादः, छायानुवादः, मर्मानुवादः। अनुसरणम्,अनुकरणम्

Unit- 3 :- **हस्तलेख:** (Manuscriptology)

- ❖ प्राचीनभारतवर्षे हस्तलेखस्य आधार:=प्रस्तर:, मृत्तिका, चीनांशुकम्, सुवर्णपात्रम्, रोप्यपात्रम्, भुर्जपत्रम्, काष्ठफलकम्, तालपत्रम्, वांशपत्रम्, वस्त्रम्, चर्म, ताम्रपत्रम्, साञ्चिपात्, कागदम्, गृहस्य भित्ति:।
- ❖ लेखनसामग्री।
- ❖ हस्तलेखनष्टस्य कारणानि।
- ❖ हस्तलेखसंरक्षणार्थं गृहीतोपाया:।
- ❖ मूलपाठस्य शुद्धपाठस्य वा निर्द्धारणम्।

Unit-4= Computer Fundamentals:

- ❖ Introduction to MS-Office software: MS-Word (Track change)
- ❖ MS-Excel
- ❖ MS-Power point
- ❖ MS-Access
- ❖ Features for statistical data analysis using computers and software, Microsoft Excel Anaalysis Tool Pak , SPSS

प्रश्नपद्धति: =

द्वौ दीर्घोत्तरमूलकौ प्रश्नौ -१० X २ = २०
(सर्वेभ्य: एककेभ्य: एकम् एकं कृत्वा चत्वार: प्रश्ना: आगच्छेयु:। छात्रा: तु द्वौ प्रश्नौ साधयिष्यन्ति।)

संक्षिप्तोत्तरमूलका: अष्ट प्रश्ना: (प्रत्येकम् एककेभ्य: द्वित्रा: प्रश्ना: भवेयु:।) -३ X ८=२४
(सर्वेभ्य: एककेभ्य: दशाधिका: प्रश्ना: आगच्छेयु:। छात्रा: तु अष्ट प्रश्नान् साधयिष्यन्ति।)

अतिसंक्षिप्तोत्तरमूलका: अष्ट प्रश्ना: (प्रत्येकम् एककेभ्य: द्वित्रा: प्रश्ना: भवेयु:।) - २ X८=१६
(सर्वेभ्य: एककेभ्य: दशाधिका: प्रश्ना: आगच्छेयु:। छात्रा: तु अष्ट प्रश्नान् साधयिष्यन्ति।)

बहुविकल्पीया: विंशति: प्रश्ना: (चतुर्भ्य: एककेभ्य: पञ्च पञ्च प्रश्ना: भवेयु:।) -१ X२०=२०

आदर्शग्रन्थसुची

१.आचार्य सत्यनारायण, संस्कृतशोधप्रविदधिः, पुरी-२०१२।

२.डा. नागेन्द्रः, अनुसन्धानस्य प्रविधिप्रक्रिया, राष्ट्रियसंस्कृतसंस्थनम्, नई दिल्ली ।

३.चाटार्जी सुबोधकुमारः, गवेषणा प्रविधि, विद्यापुरी,कटक, २०१० ।

४. प्रधान कृष्णचन्द्रः, गवेषणा प्रकरण सम्पादना ओ अनुवाद प्रविधि, ज्ञानयुगपब्लिकेशन, भुवनेश्वर,२०१० ।

५.प्रधान मनोरञ्जनः, अनुवाद तत्त्व ओ प्रयोग, ओडिशा बुक ष्टोर, कटक, २०१७

पाठ्यचक्रम्, उपस्थापनम् पााठप्रणाली च

(SEMINAR, PRESENTATION AND LESSON PLAN)

पत्रसंख्या- ६१४ **पूर्णसंख्या- १००**

पाठ्यचक्रद्वयम्- ५०

पाठनप्रणाली- ५०

द्वितीयषाण्मासिकम्

Semester- II

शोधप्रबन्धः मौखिकपरीक्षा च

(THESIS PAPER AND VIVA VOCE)

पत्रसंख्या- ६२१ **पूर्णसंख्या- २००**

शोधप्रबन्धः- १५०
मौखिकपरीक्षा- ५०

जयतु भारतम् ।
जयतु संस्कृतम् ।।